

ÇALIŞMAYA BAŞLAMADAN ÖNCE veya SONRA OLUŞAN SAĞLIK SORUNLARINA GÖRE EMEKLİ OLMA ŞARTLARI

Akın ŞİMŞEK(*)

1 - GİRİŞ

Çalışanların sağlık nedeniyle yaş ve hizmet yönünden normal emeklilik şartlarını sağlamadan erken emekliye ayrılmalarında ortaya çıkan durumda sağlık sorunlarının yani çalışma gücündeki kayıp durumunun sigortalılık/memuriyete başlamadan önce mi sonradan mı ortaya çıktığı, kişinin memur mu sigortalı mı olduğu, memur ise de ilk defa 15 Ekim 2008 tarihinden sonra mı memuriyete başladığı yoksa bu tarihten önce Emekli Sandığı iştirakçiliği bulunup bulunmadığı hallerine göre farklılık arz etmektedir.

Sosyal güvenlik reformu olarak bilinen 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 2008 yılı Ekim ayı başı itibariyle yürürlüğe girmesiyle birlikte SSK ve Bağ-Kur sigortalıları ile ilk defa bu tarihten sonra memuriyete başlayanlar açısından yeni bir süreç başlamış olmakla birlikte bu tarihten önce Emekli Sandığına tabi memuriyeti olanlar için ise eski düzenlemeleri olan 5434 sayılı Kanun uygulanmaya devam edilecektir. Durum böyle olmakla birlikte 2008 yılı Ekim ayı başından önce Emekli Sandığı iştirakçiliği bulunanlar hakkında da 5510 sayılı Kanunun bazı hükümlerinin uygulanması öngörülmüştür. Bu düzenlemelerden birisi de çalışma gücü kaybı nedeniyle sağlık sorunlarından erken emeklilik hakkının tanınmasıdır.

Bu makalede çalışanların sigortalılık durumlarına göre çalışmaya başlamadan önce veya sonra ortaya çıkan sağlık sorunları nedeniyle erken emekliliklerinden ve memurlar açısından 2008 yılı Ekim ayı başından önce ve bu tarihten sonra göreve başlayanlar açısından tabi oldukları farklı düzenlemelerden bahsedilecektir.

(*) Kamu Yönetimi Uzmanı, Rekabet Kurumu İdari Koordinatör

2- EMEKLİ SANDIĞI İŞTİRAKÇİLİĞİ BULUNAN MEMURLAR

Memurlardan 2008 yılı Ekim ayı başından önce Emekli Sandığı iştirakçiliği bulunanlar hakkında uygulanacak mevzuat 5434 sayılı Kanun olmakla birlikte özellikle memuriyet sırasında ortaya çıkan sağlık sorunları nedeniyle emekliliklerinde tabi oldukları usul ve esaslara ve haklarında yapılacak iş ve işlemlere 5510 sayılı Kanunun geçici 4 üncü maddesinde de yer verilmiştir. Öncelikle 2008 yılı Ekim ayı başından önce Emekli Sandığı iştirakçiliği bulunan memurlar açısından ikili bir mevzuat yapısı ortaya çıkmış ve memuriyete başlamadan önce ve sonra ortaya çıkan sağlık sorunları nedeniyle veya malullük nedeniyle emeklilik hakkının kazanılmasında 5434 ve 5510 sayılı Kanunlarda duruma göre dikkate alınması gereken düzenlemeler bulunmaktadır.

2.1- Memuriyetten Önce En Az %40 Engelli Olduğunu Gösterir Sağlık Kurulu Raporu Olanlar

2008 yılı Ekim ayı başından önce 5434 sayılı Kanun hükümlerine tabi olarak çalışmaya başlamış olup, çalışmaya başlamadan önce ilgili mevzuatına göre alınmış ve en az % 40 oranında özürlü olduklarını gösterir sağlık kurulu raporu bulunanlar ile en az % 40 oranında doğuştan özürlü olduklarını belgeleyenlerden aylık talep tarihinde 4/1-c sigortalısı (eski Emekli Sandığına tabi memurlar) olanlara; en az 5400 gün (15 Yıl) uzun vadeli sigorta kolları primi bildirilmiş ya da emekli keseneği ödenmiş olması kaydıyla, istekleri halinde taraflarına yaş şartı aranmaksızın yaşlılık aylığı bağlanmaktadır. (5510 s.K. Geçici md. 4, altıncı fıkra)

2.2- Memuriyete Girdikten Sonra Engelli Olduğunu Gösterir Sağlık Kurulu Raporu Alanlar

Memurlardan 2008 yılı Ekim ayı başından önce Emekli Sandığı iştirakçiliği bulunanlardan memuriyete başladıktan sonra, Sosyal Güvenlik Kurumunca(SGK) yetkilendirilen sağlık hizmet sunucularının sağlık kurullarınca usulüne uygun düzenlenecek raporlar ve dayanağı tıbbî belgelerin incelenmesi sonucu, SGK Sağlık Kurulunca çalışma gücündeki kayıp oranının;

a) %50 ilâ %59 arasında olduğu anlaşılanlar, en az 5760 (16 Yıl),

b) %40 ilâ %49 arasında olduğu anlaşılanlar, en az 6480 (18 Yıl),

gün uzun vadeli sigorta kolları primi bildirilmiş olması kaydıyla, haklarında yaş şartı aranmaksızın emeklilik hükümleri uygulanmakta ve talepleri halinde de taraflarına emekli aylığı bağlanmaktadır. (5510 s.K. Geçici md. 4, altıncı fıkra)

2.3- Memuriyete Girdikten Sonra Engelli Olduğunu Gösterir Sağlık Kurulu Raporu Sonucu Malulen Emekliye Sevkedilme

2008 yılı Ekim ayı başından önce 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığına tabi çalışması olması nedeniyle haklarında 5434 sayılı Kanun hükümleri uygulananlar hakkında maluliyet durumunda uygulanacak düzenlemelere 5434 sayılı Kanunun 44 ila 54 üncü maddelerinde yer verilmiştir. Bu düzenlemeler gereğince her ne sebeple olursa olsun vücutlarında meydana gelen sakatlıklar veya tedavisi imkansız hastalığa yakalanmaları nedeniyle görevlerini yapamayacak duruma girenler malul kabul edilmektedir. Bu durumda malullük kişinin görevinden veya görevi ile ilgili bir durumdan kaynaklanmışsa bu kişilere vazife malulü denilmekte ve haklarında vazife malullüğüne ilişkin hükümler uygulanmaktadır.

Maluliyet vazife malullüğünü gerektiren sebepler haricinde başka bir sebeple olmuşsa bu duruma adi malullük ve bu durumda olanlara da adi malul denilmektedir.

5434 sayılı Kanun kapsamında malullük aylığı bağlanabilmesi için kişinin en az 10 yıllık fiili hizmet süresinin bulunması gerekmektedir. Ancak tedavisi mümkün olmayan bir maluliyete sahip olup herhangi bir şekilde kazanç ve başkasının yardımı olmaksızın hayatını devam ettirme imkânı kalmayan malullere en az 5 sene emekliliğe esas bir hizmette bulunmak şartıyla da aylık bağlanmaktadır.

Vazife malullükleri, doğdukları tarihlerden itibaren en çok bir yıl içinde, iştirakçiler veya bunların ana, baba, karı, koca, çocuk, kardeş veya kurumları tarafından yazı ile SGK'na bildirilmelidir. Bu sürede bildirilmediği takdirde bu malullüklere uğrayanlar hakkında adi malullük hükümleri uygulanmaktadır.

Bu düzenlemeler gereğince 5434 sayılı Kanuna göre her ne sebeple olursa olsun vücutlarında meydana gelen sakatlıklar veya tedavisi imkânsız hastalığa yakalanmaları nedeniyle görevlerini yapamayacak duruma girenler malul kabul edilmekte ve malullük aylığı bağlanabilmesi için kişinin en az 10 yıllık fiili hizmet süresinin bulunması gerekmektedir. Ancak tedavisi mümkün olmayan bir maluliyete sahip olup herhangi bir şekilde kazanç ve başkasının yardımı olmaksızın hayatını devam ettirme imkânı kalmayan malullere en az 5 sene emekliliğe esas bir hizmette bulunmak şartıyla da aylık bağlanmaktadır.

3- İLK DEFA 5510 SAYILI KANUNA GÖRE SİGORTALI OLANLAR

İlk defa 2008 yılı Ekim ayı başından sonra çalışmaya başlayan ve bu kanuna göre sigortalı olanlardan sigortalı olmadan önce sağlık sorunları olanlar ile sigortalı olduktan sonra sağlık sorunları nedeniyle hangi durumlarda emekli olabileceklerine 5510 sayılı Kanunun 28 inci maddesinin dört ve beşinci fıkralarında yer verilmiştir. Ayrıca çalışmaya başladıktan sonra maluliyeti gerektiren bir sağlık sorunu ortaya çıkması halinde emekliliğe sevke 25 ve sürekli iş göremezlik gelirin hak kazanmaya 19, maluliyet aylığı ile sürekli iş göremezlik gelirin aynı anda hak kazanma halinde yapılacak ödemelere ise 5510 sayılı Kanunun 54 üncü maddesinde yer verilmiştir.

3.1- Sigortalı Olmadan Önce En Az %60 Engelli Olduğunu Gösterir Sağlık Kurulu Raporu Olanlar

İlk defa 2008 yılı Ekim ayı başından sonra 5510 sayılı Kanuna göre sigortalı olanlardan sigortalı olarak ilk defa çalışmaya başladığı tarihten önce SGK tarafından yetkilendirilen sağlık hizmeti sunucularının sağlık kurullarınca usûlüne uygun düzenlenecek raporlar ve dayanağı tıbbî belgelerin incelenmesi sonucu, 4/1-a ve 4/1-b sigortalıları için çalışma gücünün veya iş kazası veya meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünün en az %60'ını, 4/1-c sigortalıları için çalışma gücünün en az % 60'ını veya vazifelerini yapamayacak şekilde meslekte kazanma gücünü kaybettiği SGK Sağlık Kurulunca tespit edilen yani malûl sayılmayı gerektirecek derecede hastalık veya özrü bulunan ve bu nedenle malûllük aylığından yararlanamayan sigortalılara, en az onbeş yıldan beri sigortalı bulunmak ve en az 3960 gün malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş olmak şartıyla yaşlılık aylığı bağlanmaktadır. (5510 s.K. md. 28, dördüncü fıkra)

3.2- Çalışma Gücünü %40 ile %59 Arasında Kaybettiğini Gösterir Sağlık Kurulu Raporu Alanlar

Sosyal Güvenlik Kurumunca yetkilendirilen sağlık hizmet sunucularının sağlık kurullarınca usûlüne

uygun düzenlenecek raporlar ve dayanağı tıbbî belgelerin incelenmesi sonucu, SGK Sağlık Kurulunca çalışma gücündeki kayıp oranının;

a) %50 ilâ %59 arasında olduğu anlaşılan sigortalılar, en az 16 yıldan beri sigortalı olmaları ve 4320 gün,

b) %40 ilâ %49 arasında olduğu anlaşılan sigortalılar, en az 18 yıldan beri sigortalı olmaları ve 4680 gün,

Malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş olmak şartıyla yaş şartları aranmaksızın yaşlılık aylığına hak kazanmaktadırlar. (5510 s.K. md. 28, beşinci fıkra)

3.3- Çalışmaya Başladıktan Sonra %60 Engelli Olduğunu Gösterir Sağlık Kurulu Raporu Sonucu Malulen Emekliye Sevkedilme

Sigortalının veya işverenin talebi üzerine SGK tarafından yetkilendirilen sağlık hizmeti sunucularının sağlık kurullarınca usûlüne uygun düzenlenecek raporlar ve dayanağı tıbbî belgelerin incelenmesi sonucu, 4/1-a ve 4/1-b sigortalıları için çalışma gücünün veya iş kazası veya meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünün en az %60'ını, 4/1-c sigortalıları için çalışma gücünün en az % 60'ını veya vazifelerini yapamayacak şekilde meslekte kazanma gücünü kaybettiği SGK Sağlık Kurulunca tespit edilen sigortalı, malûl sayılmaktadır. Ancak, sigortalı olarak ilk defa çalışmaya başladığı tarihten önce sigortalının çalışma gücünün % 60'ını veya vazifesini yapamayacak derecede meslekte kazanma gücünü kaybettiği önceden veya sonradan tespit edilirse, sigortalı bu hastalık veya özrü sebebiyle malûllük aylığından yararlanamaz. (5510 s.K. md. 25)

Malûllük sigortasından sigortalılara sağlanan hak, malûllük aylığı bağlanmasıdır. Sigortalıya malûllük aylığı bağlanabilmesi için sigortalının;

a) 5510 sayılı Kanununun 25 inci maddesine göre malûl sayılması,

b) En az on yıldan beri sigortalı bulunup, toplam olarak 1800 gün veya başka birinin sürekli bakımına muhtaç derecede malûl olan sigortalılar için ise sigortalılık süresi aranmaksızın 1800 gün malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş olması,

c) Malûliyeti nedeniyle sigortalı olarak çalıştığı işten ayrıldıktan veya işyerini kapattıktan veya devrettikten sonra Kurumdan yazılı istekte bulunması,

halinde malûllük aylığı bağlanmaktadır. Ancak, 4/1-b sigortalılarının kendi sigortalılığı nedeniyle genel sağlık sigortası primi dahil, prim ve prime ilişkin her türlü borçlarının ödenmiş olması zorunludur. (5510 s.K. md. 26)

3.4- Sürekli İşgöremezlik Gelirine Hak Kazanma

Sigortalı çalışmakta iken iş kazası veya meslek hastalığı sonucu oluşan hastalık ve özürlü nedeniyle SGK tarafından yetkilendirilen sağlık hizmeti sunucularının sağlık kurulları tarafından verilen raporlara istinaden SGK Sağlık Kurulunca meslekte kazanma gücü en az %10 oranında azalmış bulunduğu tespit edilmesi halinde sürekli iş göremezlik gelirine hak kazanmaktadır. Sürekli iş göremezlik geliri bağlanmış olan sigortalının yeniden tedavi ettirilmesi halinde meslekte kazanma gücünü ne oranda yitirdiği, birinci fıkrada belirtilen sağlık kurullarından alınacak raporlara göre yeniden tespit edilmektedir.

Sürekli iş göremezlik geliri, sigortalının mesleğinde kazanma gücünün kaybı oranına göre hesaplanır. Sürekli tam iş göremezlikte sigortalıya, hesaplanan aylık kazancının % 70'i oranında gelir bağlanır. Sürekli kısmî iş göremezlikte sigortalıya bağlanacak gelir, tam iş göremezlik geliri gibi hesaplanarak bunun iş göremezlik derecesi oranındaki tutarı kendisine ödenir. Sigortalı, başka birinin sürekli bakımına muhtaç ise gelir bağlama oranı % 100 olarak uygulanır.

4 üncü maddenin birinci fıkrasının (b) bendine göre sigortalı sayılanlara, sürekli iş göremezlik geliri bağlanabilmesi için, kendi sigortalılığından dolayı, genel sağlık sigortası dahil prim ve prime ilişkin her türlü borçlarının ödenmiş olması zorunludur.

Sigortalının sürekli iş göremezlik geliri;

a) Geçici iş göremezlik ödeneğinin sona erdiği tarihi,

b) Geçici iş göremezlik tespit edilemeden sürekli iş göremezlik durumuna girilmişse, buna ait sağlık kurulu raporu tarihini,

takip eden ay başından başlamaktadır.

Sürekli iş göremezlik geliri bağlanmış sigortalılardan, aynı özür lülük veya meslek hastalığı nedeniyle istirahat raporu alanlara, yazılı istek tarihinden itibaren hesaplanacak bir günlük geçici iş göremezlik ödeneği ile aylık sürekli iş göremezlik gelirin otuzda biri arasındaki fark, her gün için geçici iş göremezlik ödeneği olarak verilir. Sigortalının yeniden bir iş kazasına uğraması veya yeni bir meslek hastalığına tutulması halinde, meydana gelen özürlerin bütünü göz önüne alınarak kendisine, sürekli iş göremezliğini doğuran son iş kazası veya meslek hastalığı sırasındaki kazancı üzerinden gelir hesaplanır. Ancak, sigortalının son iş kazası veya meslek hastalığı sırasındaki günlük kazancına göre bulunacak geliri, hesaplanan ilk gelirden az ise sigortalının sürekli iş göremezlik geliri ilk kazanç üzerinden ödenmektedir. (5510 s.K. md. 19)

3.5- Aylık ve gelirlerin birleşmesi

Sigortalılara 5510 sayılı Kanuna göre bağlanacak aylık ve gelirlerin birleşmesi durumunda;

a) Uzun vadeli sigorta kollarından;

1) Hem malûllük hem de yaşlılık aylığına hak kazanan sigortalıya, bu aylıklardan yüksek olanı, aylıklar eşitse yalnız yaşlılık aylığı,

2) Malûllük, vazife malûllüğü veya yaşlılık aylığı ile birlikte, ölen eşinden dolayı da aylığa hak kazanan sigortalıya her iki aylığı,

3) Bu Kanuna göre vazife malûllüğü aylığı almakta iken, tekrar sigortalı olanlardan hem vazife malûllüğüne hem de malûllük aylığına hak kazananlara bu aylıklardan yüksek olanı, aylıkları eşitse yalnızca vazife malûllüğü aylığı, bunlardan hem vazife malûllüğü hem de yaşlılık aylığına hak kazananlara, bu aylıkların her ikisi,

bağlanır.

b) Kısa vadeli sigorta kollarından sürekli iş göremezlik geliriyle birlikte ölen eşinden dolayı da gelire hak kazanan eşe her iki geliri bağlanmaktadır.

c) Malûllük, yaşlılık, ölüm sigortaları ve vazife malûllüğü ile iş kazası ve meslek hastalığı sigortasından hak kazanılan aylık ve gelirler birleşirse, sigortalıya veya hak sahibine bu aylık veya gelirlerden yüksek

olanın tamamı, az olanın yarısı, eşitliği halinde ise iş kazası ve meslek hastalığından bağlanan gelirin tümü, malûllük, vazife malûllüğü veya yaşlılık aylığının yarısı bağlanmaktadır. (5510 s.K. md. 54)

4- SONUÇ

Çalışanların özellikle sağlık sorunları nedeniyle yaş şartı aranmaksızın malulen veya çalışma gücü kaybı nedeniyle erken emekliye ayrılmalarında bir sakınca bulunmayıp sadece maluliyet durumunda resen, yüzde 40 ila 60 arasında sağlık sorunu nedeniyle emekliye sevk konusunda ise isteklerinin bulunması halinde emekliye sevk edilmeleri ortaya çıkmaktadır.

Malulen veya çalışma gücü kaybı nedeniyle erken emekliye ayrılmalarda Sosyal Güvenlik Kurumunun sürekli sağlık kurumlarında kontrol muayenesine tabi tutma gibi bir yetkisi bulunmakta olup kontrol muayeneleri sonucunda malullüğün veya çalışma gücü kaybına yol açan durumun ortadan kalktığı tespit edilenlerin bu kapsamda bağlanan aylıkları kesilebilmektedir.

